

←
Transformasjon:
Mat- og merkevarerhuset på Grünerløkka, Mills hovedkontor,
Ledsten Arkitektur AS, 2016.
Foto → Ivan Brodey

Transformasjon og gjenbruk av bygg

Oppføring av et nybygg kan ikke være miljøvennlig – men gjenbruk eller transformasjon av et eksisterende bygg kan være det.

I diskusjonsfeltet rundt gjenbruk og transformasjon kommer ofte spørsmålet opp hva er egentlig bygningstransformasjon? Hva skiller rehabilitering, konservering, gjenbruk og transformasjon?

Mens kulturinstitusjoner og arkitektstanden diskuterer begrepene rives det stadig fullt fungerende bygg i Oslo – og resten av landet, både med og uten kulturverdi, men alltid med enorme tap av materialressurser ved rivning. Samtidig blir mange av de fraflyttede byggene med kulturverdi stående tomme fordi vi lurer på hvor mye eller lite vi kan gripe inn i den eksisterende bygningskroppen før den mister verdi som kulturminne.

Etter mange år med prosjektering på ombygginger og transformasjon spør jeg meg om denne diskusjonen egentlig er relevant, eller er det andre hensyn som nå viser seg å være langt viktigere? I en verden der byggenæringen angivelig står for opp mot 40% av klimaavtrykket som påføres verden i dag, burde vi vel konsentrere oss om å bruke mest mulig av det vi allerede har, verneverdig eller ei? Vi må rett og slett ta alt det eksisterende i bruk, og kanskje fire litt på arkitektoniske tradisjoner og regelverk. Det er fortsatt mulig å ha høyt fokus på historie, funksjon, fremtidig levetid, brukervennlighet medvirkning og estetikk. Sistnevnte med en ny betydning og kanskje

annen forståelse av begrepet, men la oss droppe formalitetene og agere.

BREEAM-HVERDAGEN

Arkitektstanden, både interiørarkitekter og bygningsarkitekter, møter stadig strengere miljøkrav til materialer og regler i nybyggsammenheng og vi jobber med små detaljer i forskjellige regelverk og sertifiseringsordninger som i den store sammenheng, virker totalt meningsløse. Paradokset er opplagt, vi har et lovverk for en del av byggeprosessen som egentlig ikke monner i forhold til hva vi oppnår ved bevaring av eksisterende bygningsmasser. Ser vi på antallet bygg som rives i Oslo for tiden er det betimelig å spørre om noen i det hele tatt vurderer de enorme klimabelastningene rivning og nybygg medfører. Tidligere leder for Plan- og Bygningsetaten, Ellen De Vibe ba om beregning av klimagassutslippene på rivning av Y-blokka, som et siste forsøk på å unngå rivning, men hvorfor har ikke dette vært en selvfølge i denne saken og alle rivesaker for lenge siden?

Min påstand er at vi ikke kan bygge et miljøvennlig bygg, det kan bare bli litt mindre *miljøfiendtlig* enn et annet nybygg, ved lavere energibruk og miljøvennlige eller gjenbrukte materialer, men det vil alltid være en stor miljøbelastning å bygge nytt.

La oss se på litt bakgrunnsmateriale for den påstanden der. Hvor mange år tar det før det er mer klimavennlig å rive og bygge nytt enn å oppgradere et gammelt bygg? Dette er et av flere spørsmål som blir stilt i en ny rapport som Asplan Viak har utarbeidet på oppdrag fra Riksantikvaren. Og svaret de kommer frem til er i realiteten – aldri ...

Som det påpekes i rapporten «eksisterende hus er en stor ressurs fordi de allerede er bygd, og klimagassutslippene ved materialproduksjon, transport og bygging dermed er unnagjort. Men gamle hus er dårligere isolert og krever mer energi».

Så stilles spørsmålet «hvor lang tid går det før klimagassutslippene fra det gamle oppgraderte huset tilsvarer utslippene fra rivning og bygging og drift av et nytt hus oppført etter dagens forskrifter?» De estimerer ca. 50–60 år på et bolighus – I dag regner vi ofte den tidsrammen som hele levealderen på et nybygg ... Om 50 år har vi en helt annen tilgang på ren, fornybar energi – ikke bare i Norge, men i hele verden – og strømbelastningen vil derfor sannsynligvis være sekundært på det tidspunktet i forhold til besparelsen vi nå kan gjøre på råmaterialer.

Et nytt bygg reist av gjenbrukte byggelementer fra andre bygg kan heller

Unfold kontor – sirkulær gjenbruk av interiør.

ikke måle seg i verdi mot å gjenbruke eller transformere hele bygningsmasser der de er. Derfor: la bygget stå, bruk det som brukes kan, og tilfør det man må.

VI KAN PÅVIRKE

Vi som fagstand må kjenne til fakta og å ha gode argumenter dersom vi ønsker å videreutvikle eksisterende bygningsmasser, og hindre riving. Det er ikke alltid gamle kule fabrikkbygninger, eller verneverdige praktbygg vi skal jobbe videre med. Noen ganger er det ordinære, kjedelige «80-talls-bygg» med potensielt dårlige dekkhøyder og stygge vinduer som skal få nytt liv. Og da må vi ville det, primært for miljøet, sekundært for arkitekturen. Det er selvfølgelig fristende å rive noe gammelt og broket og isteden se for seg et nytt og vakkert bygg tegnet i minste detalj med nye presise materialer, et bygg som skaper beundring og arkitektonisk nytelse hos betrakteren. Men ikonarkitekturens tid er forbi, og tiden der brukers behov og byggets eksisterende form bestemmer funksjon er her. Vi må *ville* jobbe med og bearbeide eksisterende og kanskje middelmådig arkitektur, og da må vi påvirke våre oppdragsgivere til å ville det samme.

Det er i denne «kladdingen» med eksisterende bygg vi interiørarkitekter med hele vår faglige tyngde, kan gjøre en forskjell, bruke all vår kunnskap om materialer, funksjoner, planløsning og alternative romprogram for å utnytte det som allerede har kostet miljøet masse

ressurser for å bli bygget. Vi må søke samarbeid med andre faggrupper som vil det samme. Få inn ventilasjonsrådgivere som tenker alternativ naturlig ventilasjon og ser muligheter i eksisterende bygg, selv om det ikke er idealhøyde mellom dekkene. Jobbe med byggingeniører som tør å beregne alternative utsparinger og som orker å gå inn i materien der det ikke foreligger komplette konstruksjonstegninger og FDVer klare til gjennomgang.

På toppen av det bør vi tilstrebe å gjøre transformasjonen eller gjenbruket langsiktig. Det vi måtte tilføre, eller velger å beholde, må kunne bestå i et langt perspektiv.

Alternativt gjør vi noe helt midlertidig som ikke er ment å stå, men da må vi være veldig bevisst på hva det arbeidet genererer av avfall og energibruk.

Jeg mener generelt vi ikke kan, eller bør, stille lavere funksjonelle krav til gjenbruks- og transformasjonsbygg, slik man tidvis har gjort til nå, når dette blir hovedvekten av bygningsmassen i fremtiden. Vi må tilrettelegge byggene våre med fullverdige løsninger etter tilpassede forskrifter, samtidig som vi bevarer byggets egenart, og det er kanskje da det begynner virkelig å bli krevende.

EN NY ESTETIKK

I denne sammenheng der vi tar vare på mest mulig må vi tåle, og formidle, en ny estetikk,

Rokke ved våre selvbilder som arkitekter og tillate at noe ikke er estetisk perfekt, tillate en annen form for estetikk. Alt har

handlet om perfektjon og vakre detaljer i arkitekturhistorien, denne tradisjonen blir nå snudd helt på hodet, og vi må lage konsepter som tåler det upresise og bevare det vi kanskje tidligere har definert som stygt.

Vi kan endre fokus og konsentrere arbeidet med gjenbruk og transformasjon om å bevare eller tilføre sjel til et bygg, gjøre det menneskelig og brukervennlig. Da kan vi likevel finne tilfredsstillende og mening med arkitekturfaget, selv om noe av fokuset på estetisk perfektjon må vike.

BYGGHERRE OG MYNDIGHETER MÅ OVERBEVISES

For å få bruker og byggherrer med på dette tankesettet er det avgjørende med gode eksempler og suksesshistorier. Det er veldig mye enklere å overbevise en byggherre som har sett et vellykket gjenbruksbygg om å gjøre en tilsvarende reise, enn å gå inn i den eksisterende bygningen som skal bearbeides og si at dette kommer til å bli bra. For byggherre kan det være høyere risiko forbundet med et transformasjonsbygg enn nybygg, og det er en tyngre prosess å stå i for de prosjekterende, men har man gjort det én gang vet man at det er belønning i andre enden. For det første med et uendelig mye bedre miljøregnskap enn det man noen gang kan skilte med på et nybygg, og høyst sannsynlig en høyere grad av sjarml og sjel som vil følge bygget gjennom mange nye år.

Transformasjon: Hovedkontor for USBL Oslo.

Hvor ignorante vi i et samfunn kan være topper seg i disse dager ved at våre styresmakter insisterer på å rive et konstruktivt fullverdig bygg med arkitektonisk, kunstnerisk og historisk høy verdi.

La Y-blokka stå!

